

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

(1893-1978)

Οί συνάδελφοι και οί διάδοχοί σου τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν προσέρχονται σήμερα μέ ὀδύνη γιά ν' ἀποχαιρετήσουν τὸ σοφὸ δάσκαλο, τὸν ἐξοχο ἐπιστήμονα καὶ τὸν ὑπέροχο ἄνθρωπο, ποὺ ὕστερα ἀπὸ μιὰ πολύμοχθη πνευματικὴ ζωὴ περνᾷ στὸν κόσμον τῶν πνευμάτων. Κι εἶναι ἡ ὀδύνη αὐτὴ βαρειά, γιὰτὶ δὲν φεύγει ἀπὸ τὸν κύκλο μονάχα σεμνὸς ἐπιστήμονας μέ διεθνὴ ἀκτινοβολία, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ μέ τὸ θάνατό σου χάνεται ἓνα κομμάτι ἀνθρωπιδᾶς καὶ καλωσύνης ἀπὸ τὴν τραχειά κοινωνία αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Ἀπὸ τὴν Ὀκτωβριὰ τῆς Εὐβοίας, ὅπου γεννήθηκες τὸ 1893, ἡ ὁδοιπορία σου ὡς τὴν καθηγητικὴ ἔδρα ὑπῆρξε μακρότατη καὶ δύσκολη, χαράγμενη πάνω σὲ θράχια κι ἀγκαθωτὰ μονοπάτια. Κι ὁμως τὸ «ὁδοιπορικὸ τοῦ δασκάλου», ὅπως τιτλοφόρησες πρὶν πέντε χρόνια τὸ μικρὸ αὐτοβιογραφικὸ σου κείμενο, γραμμένο μέ τὴ γαλήνη καὶ τὴν αἰσιοδοξία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ «τὸν δρόμον τετέλεκε» καὶ περιμένει «τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον», ὅσο κι ἂν ἀποκαλύπτει αὐτὲς τὶς ἀξεπέραστες γι' ἄλλους δυσκολίες, μόνο τὴν αἰσιοδοξία ἐμπνέει.

Φτωχὸ ἀγροτόπαιδο, προικισμένος μέ τὶς ἀρετὲς τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἐλληνικοῦ χωριοῦ καὶ φορτωμένος μέ τὶς ἐμπειρίες τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας, ξεκίνησες ἀπὸ τὸ ἀλφαθητάριο τοῦ δημοτικοῦ σχολείου στὸ Αὐλωνάρι, γιὰ νὰ δώσης ἀντάλλαγμα στὶς ἑκατοντάδες τῶν φοιτητῶν σου καὶ στὶς χιλιάδες τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου, τὶς σοφὲς ἱστορικὲς σου μελέτες.

Ύστερα από τις λαμπρές σου σπουδές στα Πανεπιστήμια των Ἀθηνών και τοῦ Μονάχου, ἀναγορεύθηκες τὸ 1932 διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Innsbruck μὲ τὴ διατριβή σου «Amphipolis-Geschichte und Prosopographie». Ἡ μελέτη αὐτή, μαζί μὲ τ' ἄλλα ὡς τότε δημοσιεύματά σου, σοῦ ἀνοίγε τὸ δρόμο γιὰ τὴν πανεπιστημιακὴ ἔδρα, ἀλλὰ παρὰ τις ἐπίμονες προτροπές πού σοῦ ἔγιναν γιὰ νὰ ὑποβάλῃς ὑποψηφιότητα στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, ἀρνήθηκες, γιὰ νὰ ὁλοκληρώσῃς πρῶτα ἔρευνες πού εἶχες ἀρχίσει, δίνοντας ἔτσι δείγμα τοῦ ἥθους σου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σου εὐσυνειδησίας.

Γυμνασιακὸς καθηγητὴς στὰ πρῶτα χρόνια τῆς σταδιοδρομίας σου, ἐργάσθηκες μὲ τὸ πάθος καὶ τὸν ζήλο πού γεννᾷ ἡ συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεων ἀπέναντι στὸν λησμονημένο συχνὰ ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ἑλληνικὸ λαό, ὡς τὸ 1939, πού ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σὲ ἐξέλεξε παμψηφεί τακτικὸ καθηγητὴ τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας. Στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὕστερα, πού σὲ μετεκάλεσε τὸ 1954 γιὰ νὰ ἀναλάβῃς τὴν ἔδρα τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας, δίδαξες ὡς τὸ 1965, ὄχι μόνο ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ἥθος. Ποδηγέτησες τοὺς νέους στοὺς δρόμους τῆς ἀρχαιογνωσίας, τίμησες τὸ Πανεπιστήμιο μὲ τὴν παρουσία σου, ὅπως τίμησες καὶ τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα στὰ Πανεπιστήμια τῆς Βόννης, τοῦ Ἐρλάνγκεν, τοῦ Ἀμβούργου καὶ τοῦ Κιέλου, στὰ ὁποῖα τιμητικὰ προσκεκλημένος, εἶχες τὴν εὐκαιρίαν νὰ διδάξῃς. Κι ἔδωσες ἔργα, πού μαρτυροῦν τὸ πάθος καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ ἐρευνητῆ, τὴν κριτικὴ σκέψη καὶ τὴν βαθεῖα γνώση τῆς ἐποχῆς, καὶ πού ἀποκαλύπτουν τὴν ἱκανότητα τῆς κριτικῆς θεώρησης τῶν φαινομένων. Ἡ ἐργασία σου «Μακεδονικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα», τὸ 1936, οἱ δυὸ τόμοι τῆς «Ἀρχαίας Ἱστορίας» ἀργότερα, ἡ λαμπρὴ μελέτη «The foreign policy of Perdiccas II during the Archidamian war» (1957), τὰ πυκνὰ ἄρθρα σου στὴν Ἐγκυκλοπαίδεια τῶν Pauly-Wissowa καὶ τὰ τελευταῖα βιβλία σου «Θεμιστοκλῆς Φρεάριος» καὶ ἰδίως «Περικλῆς ὁ Ξανθίππου καὶ ἡ χρυσὴ ἐποχὴ τῆς Ἀθήνας», εἶναι ἐλάχιστα μόνο δείγματα τοῦ ἔργου, στὸ ὁποῖο ἀφοσιώθηκες μιά ὁλόκληρη ζωὴ.

Ἀλησμόνητε Ἰωάννη Παπασταύρου,

Δὲν εἶχα τὴν τύχη νὰ διατελέσω συνάδελφος ἢ μαθητὴς σου. Θυμᾶμαι ὅμως μὲ ἰδιαίτερη συγκίνηση τὶς ὥρες πού σὲ συναντοῦσα στὸ θρα-

δινό σου περίπατο, πάντα με την γυναίκα σου, σύντροφο άχώριστο επί εξηνταπέντε χρόνια, στο τέρμα μιας μεγάλης λεωφόρου της 'Αθήνας. Όλη ή ζωντάνια μιας δλόκληρης ζωής είχε μεταβληθή σε μιá άγιωσύνη στην έκφραση και στη φωνή σου, τη φωνή που δέν θύμιζε παρά έλάχιστα τόν παλλόμενο λόγο στις αίθουσες διδασκαλίας και στις αίθουσες διαλέξεων. Κι όμως έμενες πάντα ό δάσκαλος, που δέν έπαυε νά ρωτά για τά πανεπιστημιακά ζητήματα, για τούς νέους συναδέλφους, για τά παιδιά μας στη Φιλοσοφική Σχολή.

Οί νεώτεροι αυτοί συνάδελφοί σου της Φιλοσοφικής Σχολής, που την τίμησε τό πέρασμά σου άπ' αυτήν, σου καταθέτουν ένα στεφάνι αυτή την ώρα, που τελειώνει τό «Όδοιπορικό του δασκάλου» σε μιá γωνιά της αθηναϊκής γής, της γής που άγάπησες και ιστόρησες. Τό χώμα της, που θά σε σκεπάση σε λίγο, άς είναι έλαφρό, σεβαστέ μας συνάδελφε.

ΒΑΣ. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ